

stavi v Monakovem podelili častno diplomo. Prav takšno so mu dosodili lani v Pragi na četrtem češkem in prvem vseslovanskem stenografskem shodu.

Ne motimo se, ako štejemo profesorju Magdiču v zaslugo, da se sedaj že po mnogih srednjih šolah hrvaških redno poučuje v stenografiji, in gotovo je veselo znamenje, da se je minulo zimo njega društvenih predavanj udeleževalo šestdeset slušateljev.

Toliko se nam je zdelo potrebno povedati o delovanji tega vrlega in plemenitega našega rojaka, da ga svet ne pozabi in da vsaj nekoliko ocenimo njega zasluge. Ustanovitelj hrvaške in jugoslovanske stenografije sploh je profesor Franjo Magdić. Bog ga poživi še mnogo let!

Josip Starč.

Valvasorjeva rodbinska rakev v Polšniku.

Spisal **Harambaša.**

Ko sem se pred nekaj leti vračal z lova domov skozi Polšnik, majhno gorsko župo dekanije litijske (680 *m* absolutne višine), stopil sem mimogredé v ondotno cerkev, posvečeno rojstvu blažene Device. Po stari navadi svoji sem si jo hotel ogledati, dasi nisem pričakoval posebnih zanimljivostij. V kapelici sv. Ane pri vhodu opazim na levem zidu kamenito ploščo. Pri slabi luči sem izbral že ves izlizan napis, ki pripoveduje, da je tu pokopan nekdo Valvasorjevih. To me je zanimalo, in sklenil sem, da o priliki preiščem to stvar.

Spomnil sem se, da dné 13. kimovca prihodnjega leta poslavimo dvestoletnico smrti velikega kranjskega kronista; domislil sem se tudi óne rakve in ugibal, da bi vsekakor zanimalo ožje rojake slavnega možá, zgodovinarje pa sploh, ako bi se dognalo, kdo njega prednikov, vrstnikov ali potomcev čaka vstajenja v samotnem Polšniku. Zató sem se nedavno novič napotil v Polšnik.

Dotični epitaf je preprosta marmornata ploča od domačega temno-modrega marmorja, prepreženega z belimi žilami. Obseg ji je 80 × 40 *cm*. Na sredi ima izbočen križ, podoben križu vitezov nemškega reda, samó da je vertikalni del vsaj za polovico daljši od horizontalnega. Nad križem in pod njim se čita v latinskih črkah ta-le napis:

Hie likt begro
 wen man lewe
 Tohter Barbara
 †
 Ge: Sig: Valvasor
 1650.

Spomenik je bil nekdanj na tleh, zato je močno izbrušen. Ko so pa 1856. leta popravljali cerkev in ji polagali kamenit tlak, izvadili so ploščo iz tal in jo vzdali na sedanji prostor.

Pod tlomi kapeličinimi je rakev pokrita z veliko kamenito ploščo, ki se lahko dvigne. Sedaj je niti precej ne opaziš, ker so po nji razvrščeni cerkveni stoli. Imenovanega leta pa so jo navedenim povodom odprli. Vánjo držé še dobro ohranjene lesene stopnice. Rakev je nekako 12 m dolga, 8 m široka in 2 m visoka. Na lesenih kobilah vidiš v nji štiri ali celó šest lesenih krst. Sedanji cerkvenik, ki je bil ondaj navzočen, spominjal se ni več določnega števila.

Izvestno je torej to, kakor je soditi po napisu, rodbinska rakev nekega Valvasorja.

Kdo pač je bil ta Ge: Sig: Valvasor, čegar ime stoji na epitafu? Vsekakor sorodnik našemu historijografu in celó vrstnik!

Krenil sem v župni dvorec. Ali tam ni dobiti nikake beležke, tičočé se tega rodbinskega počivališča; arhiv je sila oskromen. Akotudi se kot annus erectionis beneficii polšniške župe navaja leto 1509. (vide »Catalogus cleri dioecesis Labac.«), sezajo župne matice samó do leta 1784.; v njih torej nisem našel ničesar. V nekem urbarji sem večkrat naletel ime graščine »Thurn-Gallenstein«, kar me je navedlo do misli, da ji je bil morda kdaj lastnik kdo Valvasorjevih in da je imel svojo rodbinsko rakev v Polšniku. Ker pa mi ni pri rokah potrebnih pomočkov, niti mi niso znani, zato ne morem o tem kaj določnega povedati.

Kaj čudno se mi je zdelo, da kronist Valvasor, ki je svojo »Slavo vojvodine Kranjske« izdal šele 1689. leta, torej 39 let kasneje, nego je umrla imenovana Barbara, oziroma nego se ji postavil spomenik (1650. leta), niti ne omenja te rodbinske rakve, dasi v svojem epohalnem delu tudi na drobno opisuje župo polšniško (vide II. izd. II. del VIII. knj. str. 723. do 724.) in dasi v III. delu istega dela, IX. knjigi str. 109. priobčuje rodoslovno drevó svoje rodbine. Prav iz tega drevesa pa sem srečno dognal, da je bil Jurij Žiga (Georg Sigmund) Valvasor izmed štirih otrok tretji sin Adama Valvasorja in žene njegove N. Gusičeve (Gussitschin). Adam baron Valvasor je bil ródni brat Jerneju, očetu našega zgodovinopisca, torej je bil Jurij Žiga pravi bratranec Ivanu Vajkardu.

Dočim se pri drugih imenih Valvasorjev dalje izvaja rodoslovno drevó, izpuščeno je to pri Juriji Žigi, kakor da se ni nikoli oženil, niti imel legitimnega zaroda. Ob njega imeni: Georgius Sigismundus, stoji samó opazka: ist aus dem Lande gezogen †. Torej izselil se je in umrl?! In vender je morala biti Barbara, pokopana v Polšniku, hči temu Juriju Žigi Valvasorju!

Nova uganka!

V Peritzhoffnovem »Repertorium des landschaftlichen Archivs von Krain« pars II. str. 47. sem našel pod marginalnim naslovom »Valvasor« to-le beležko:

Valvasorisches anbringen an die hochlöbl: Landstände, das leichtfertige Leben, Ehelichung seiner Föttel, abstraffung dessen an Hr. Georg Sigmondten in K. B. sub 3. Aug. 1651 tnd.

Na podlagi tega piše P. pl. Radics v životopisni črtici Ivana Vajkarda barona Valvasorja v Krajčevi II izd. na čelu (vide I. del, str. 4.) doslovno:

. . . »da eben ein entfernter Verwandter des Hauses ein gewisser Georg Sigmund Valvasor ein so leichtfertiges Leben führte, dass die Familie von der hochlöblichen Landschaft seine Bestrafung verlangte, nachdem er dem Geschlechte selbst die Schande angethan und eine leichtfertige Person ‚seine Fötel‘ zur Gattin genommen hatte«

Sedaj mi je bilo jasno, zakaj naš kronist ne omenja rodbinske rakve v Polšniku in zakaj v rodoslovnem drevesi Valvasorjev ne navaja niti žene, niti potomcev Jurij Žiginih, nego lakoniški pristavlja, da se je izselil in umrl!

Jurij Žiga se ni oženil v plemeniti obitelji, nego poiskal si je soproge pri navadnih ljudeh. To je bil hud greh! Ako celó dandanes plemiči prezirajo vrstnika, ki si v meščanskih krogih poišče družice, kakó ostro je bilo šele tedaj, ko je plemič gojil tolikanj predsodkov proti meščanstvu!

Jurija Žigo so razljučeni sorodniki strogo obsodili zaradi »mesalliance« zatožili ga pri deželnih stanovih, zahtevali, da bodi kaznovan radi tega nečutenega zločina, in ga pehnili iz rodbine! On pa je venderle ljubil soprogo in rôdno deco. Izvestno je bil pobožen mož in želel sebi in svojcem mirnega skupnega počivališča. Tedanja duhovščina pa (takó si mislim), ki je hodila družno s plemstvom in posebe še z ostalo rodbino Valvasorjevo, odobraval je korake proti Juriju Žigi zaradi nedostojne ženitve in mu povsod odrekla prostor za obiteljsko rako. In končno, menim, zatekel se je Jurij Žiga v óno gorsko zakotje, v Polšnik, in 'si ondu pridobil srce tolerantnega duhovnika, ki mu je dovolil, da si v sedanji kapelici sv. Ane zgradi rodbinsko počivališče. — Na epitafu se omenja jedino le hči Barbara,

rakev pa krije štiri, ali celó šest krst. — Bržkone so pomrli Juriju Žigi poleg žene vsi otroci, ki so sedaj pokopani skupno; on pa osamel, zapuščen, zaničevan in preziran, izselil se je in pozabljen umrl na tujem.

Zatorej naš kronist, sramujoč se takega bratranca, niti ne omenja njega rodbinskega počivališča v Polšniku; zató se je Jurij Žiga »izselil in umrl«; zató ni o njega rodbini najti zapisanega ničesar!

Takó strogo so pred dvema vekoma obsojali plemiča, ki se je poročil z meščanko!

Tržáščan, Tržáčan, tržáški.

V 9. zvezku XI. tečaja »Cvetja z vrtov s. Frančiška« čitam, česar dozdej nisem vedel, da Ribničani človeku, porojenemu v mestu Trstu, pravijo *Tržáščan*. Denašnje ime Trst je od nekdanjega sela Tergéste, ki je stalo iz početka na istrskih tleh, katera so kesneje osvojili Karni, in je po svojem kraji prilóžneje bilo od sosednih primorskih mest za trgovino čez Alpis Julia v Posavje. Takó pripoveduje Kiepert v svoji knjigi »Lehrbuch der alten Geographie«. Kraj omenja Grk Strabon, piše: ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ Τεργέστε, νόμῳ Κερνικῆς, ὑπερθεσίς ἐστι διὰ τῆς Ὀκτὸς ἐπὶ ἑλὸς Λούγειον ἀναλούμενον. Gustav Meyer v »Indogermanische Forschungen« 1., 324 pravi: der Name bedeutet ‚Handelsplatz Marktplatz‘, und lässt ein illyrisches terga-, Markt‘ erschliessen, vgl. asl. trǫgv ‚forum‘. Das Suffix este kehrt wieder in den dalmatinischen Städtenamen Bigeste, den liburnischen Inselnamen Λάδεσταν oder Λάδεστον, dem venetischen Stadtnamen Ateste (heute Este); vielleicht ist auch Segesta am Saus illyrisch . . . trǫgv war bisher nur im slavischen nachgewiesen, von dem man es ins Litauische (turgus), Lettische (tirgus), Altnordische (torg), Rumänische (tîrg tǎrg), Albanische (trege Mikl. etym. 436) übergegangen ist. Es ist nicht unmöglich, dass das slavische Wort selbst aus dem Illyrischen stammt. — Po tem takem je Tergéste ilirska beseda. Od Tergéste je nastalo stsl. Trǫžbsto po naše Tržěst, Tržst, Trst. Zraven Tržěst se je pa moglo govoriti *Tržást* že zaradi naglasa na zlogu *gě*, kakor za čbst, vbs govorimo čast, vas. Od Tržast je z nastavkom *jan* postalo *Tržáščan* po pravilu, po katerem se *stja* menja na *šča*, kakor gost-ja biva gošča, gorenjski goša, in z nastavkom *ski* je nastal adjektiv *tržáški*. To je najnaravnejša razlaga, in takó tudi razlaže Škrabec. Še drugače bi bilo mogoče izvesti Tržást od Tergéste: naglašeno *ge* se je baš zaradi naglasa moglo podolžati na *gě* in od njega postati *šča*, kakor po-

Valvasorjeva rodbinska rakev v Polšniku.

Spisal Harambaša.

Pod gorenjim naslovom sem priobčil v lanskem „Ljubljanskem Zvonu“ (gl. XII. zv. str. 753. sq.) razpravico, v kateri sem dokazal, da je bila opisana rakev svojina bratrancu našega historijografa, Juriju Žigi Valvasorju. Nekdanjega bivališča ondu pokopanih pokojnikov pa nisem mogel zaslediti. Niti nisem našel v župnem dvorci najoskromnejše beležke, tičočee se te rakve, niti mi niso mogli najstarejši ljudje v okolici dati dotičnega napotila.

Kàr mi pové star »Kumljanec«, kakó mu je pravil ded, da je v Polšniku pokopan »kleviški baron«.

Klevišče so majhno posestvo pol ure pod Polšnikom, 500 *m* nad morjem, torej samó 180 *m* absolutne višine niže nego imenovana vas, ob cesti, držeči s Save. Precèj velika, jednonadstropna hiša, stoječa sredi gospodar-skih poslopij, krita na pol s slamo, na pol s cementno opeko, ne vidi se ti kakor gradič, dasi jo okoličani navadno nazivljejo »graščino«. Sedaj je svojina kmetskim ljudem, ki pa ne vedó ničesar o »kleviškem baronu«.

Bilo pa je to posestvo nekda j res svojina baronu Juriju Žigi Valva-sorju. Naš kronist mu prinaša sliko in opis v »Slavi vojvodine Kranjske« (vide 2. izd. Krajčevó, III. del, XI. knjiga, str. 305. sq.) pod zaglavjem: »Khlevisch«. — Tù izrečno navaja, da je to graščinico »kupil gospod Jurij Žiga Valvasor in jo po najstarejših letih zopet prodal gospodu Jožefu Bosiju« (Bosio). Iz daljnega opisa se lahko izvaja, da si je Jurij Žiga Valvasor osvojil Klevišče leta 1635. in jih prodal leta 1646.

Na Kleviščah torej so bivali svoje dni mrlíči polšniške cerkvene rakve!

V rodoslovnem drevesi je naš kronist popolnoma zamolčal, da se mu je kdàj oženil bratranec Jurij Žiga, oziroma, da mu je bilo legitimnih po-tomcev. Iz navedenega poročila in takisto iz njegovega opisa polšniške župe pa smemo sklepati, da je vedoma zamolčal rakev svojega sorodnika v polš-niški cerkvi »wegen Ehelichung dessen Föttel.«

Letnic pa mi ni móči spraviti v sklad. Od leta 1635. do leta 1646. je gospodaril Jurij Žiga na Kleviščah, toda stoprav 1650. leta mu je umrla hči Barbara, ki je z drugimi vred pokopana na Polšniku, ali vsaj tedaj ji je postavil spomeník. Z dné 3. velikega srpana 1651. leta pa je šele da-tirano: »Valvasorisches anbringen an die hochlöbl. Landstände, das leicht-fertige Leben, Ehelichung seiner Föttel, abstraffung dessen an Hr. Georg Sigmondten in K. B.« . . . Kakó se to strinja?

